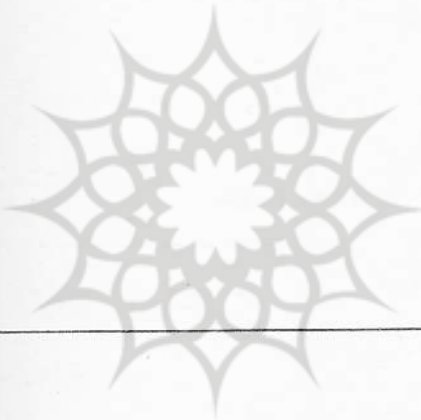

حسرت و اسیاء موزه‌های *

ترجمه زهرا راحت
موزه فرش ایران

نوشته آ. پی. آگراوال

مقدمه

موزه‌های آسیا دارای مجموعه‌های گوناگون و متعددی هستند؛ شامل مجسمه‌های سنگی، تصاویر برجسته فلزی، اشیاء چوبی، منسوجات، دست نوشته‌ها، تابلوها، کارهای هنری تزئینی، شیشه، سفال و اشیایی دیگر که اکثراً متعلق به دوران باستانند. اهمیت اینگونه آفرینشهای هنری از آن روست که پیام‌آور دوره‌های مختلف تاریخ و تمدن است. این آثار نه تنها به خاطر جنبه‌های زیبایی‌شناسی، بلکه به جهت نقشی که در پیشبرد دانش بشری دارند، از ارزش والایی برخوردارند. اشیاء کوچک مورد استفاده روزانه، ابزاری که بشراولیه در گذشته به کار می‌برده و نقاشیهایی که از او به جا مانده، موجبات مطالعه پیشرفت بشر را فراهم می‌کنند. مجموعه‌هایی از اشیاء معاصر و گذشته نه چندان دور، که مکمل اسناد تاریخ بشرند، در موزه‌ها به نمایش گذاشته می‌شوند.

* آنچه می‌خوانید مقدمه و بخشی از کتابی است زیر عنوان مراقبت و نگهداری اشیاء موزه‌ای (Care and Preservation of Museum Objects)، نوشته آ. پی. آگراوال (O. P. AGRAWAL)، که به زودی از سوی اداره آموزش و انتشارات اداره کل موزه‌ها چاپ و منتشر خواهد شد.

موزه‌ها این مدارك ارزشمند ترقی و پیشرفت بشر را در خود جا می‌دهند و مدیران موزه‌ها، موزه‌داران و موزه‌یاران، مسئول مراقبت و نگهداری آنها هستند. هدف این کتاب، دادن اطلاعات بنیادی و ارزشمند درباره جنس اشیاء و دلایل آسیب‌پذیری و از بین رفتن آنها، به دست‌اندرکاران موزه است، تا در انجام وظایف خود هوشیارانه عمل کنند. قصد بر این است که کتاب حاضر، کتابی آموزشی و مرجعی مناسب برای مسئولان مجموعه‌های مختلف باشد. این کتاب حتی الامکان اطلاعات مفیدی در اختیار خواننده می‌گذارد، خطرها را متذکر می‌شود، برای جبران نقایص، راههای ساده پیشنهاد می‌کند، زمان کمک‌گرفتن از دستیار متخصص را گوشزد می‌کند و کلا روشهای درست و بی‌خطر را برای کلیه اسور موزه‌ای، از قبیل جمع‌آوری و ثبت اشیاء، مطالعه، حفاظت و عرضه آنها ارائه می‌دهد. و نیز اطلاعاتی در مورد نمایشگاه‌های موقت و انبار کردن اشیاء در اختیار می‌گذارد.

اشیاء موزه از نظر شکل و جنس، متنوع، ولی در یک عامل مشترکند. مواد تشکیل دهنده همه آنها دارای عمر طبیعی و همگی محکوم به پوسیدنند. وجود عوامل مخرب تأثیری دائمی بر اشیاء دارد. مثلاً وجود نمک، مجسمه‌های سنگی کنده کاری شده را به تدریج خرد می‌کند؛ تغییر رطوبت جو، شکافهایی در اشیاء چوبی پدید می‌آورد و سرانجام آنها را از بین می‌برد؛ پارچه‌های رنگی به علت تابش نور به تدریج رنگ خود را از دست می‌دهند و تبدیل به پودر می‌شوند؛ حشرات و از آن جمله موریانه اشیاء هتری گرانها را به خاک تبدیل می‌کنند... و مواردی از این قبیل بسیارند.

برای جلوگیری از چنین صدماتی، به خصوص وقتی که شیئی در موزه است چه می‌توان کرد؟ آیا می‌توان از زوال تدریجی اشیاء جلوگیری کرد؟ بسیاری بر این گمانند که کار حفظ و نگهداری شیئی پس از تحویل آن به موزه پایان یافته است. باید تأکید کرد که وقتی شیئی در موزه قرار گرفت، برای حصول اطمینان از اینکه دیگر آسیبی به آن نخواهد رسید، یا حداقل برای به تأخیر انداختن زوال آن، باید قدمهایی برداشت. بیشتر خسارتهای اشیاء موزه‌ای ناشی از اهمال و بی‌دقتی است. وقتی سخن از نگهداری به میان می‌آید همه از تهویه هوا، آزمایشگاههای بزرگ و تجهیزات گرانقیمت حرف می‌زنند ولی، در حقیقت از بسیاری آسیبها می‌توان با مراقبت و اقدامهای احتیاطی ساده جلوگیری کرد. در این مورد عموماً دو جنبه نادیده گرفته می‌شود: نخست اصلاح نقصهای قبلی شیئی و دوم جلوگیری از آسیبهای بعدی و نگهداری شیئی در وضعیت مناسب.

برای شناخت کامل روشهای حفظ و حراست اشیاء، نخست باید به مفهوم واژه «نابودی» پی‌برد و عوامل گوناگونی را که به اشیاء آسیب می‌رسانند شناخت. «نابودی» عبارت است از تغییراتی که در نتیجه فعل و انفعالاتی که شیئی و عوامل نابودکننده بر یکدیگر دارند، به وجود می‌آید. بنابراین برای حفظ هر شیئی باید آن را از نظر خواص فیزیکی و شیمیایی موادی که در ساخت آن به کار رفته، مورد بررسی قرارداد و خصوصیات عواملی را که باعث از بین رفتن تدریجی اشیاء می‌شوند شناخت.

طبیعت ماده

مواد را می‌توان به دو گروه کانی و آلی تقسیم کرد. سنگ، فلز و سرامیک، نمونه‌هایی از مواد کانی و چوب، کاغذ، پارچه، چرم، عاج، استخوان، پر و مواد دیگری که منشأ آنها موجودات زنده و گیاهان هستند، از جمله مواد آلی به شمار می‌آیند. مواد کانی کمتر از مواد آلی در معرض پوسیدگی طبیعی قرار دارند؛ بنابراین باید برای حفظ اشیایی که از مواد آلی

تشکیل شده‌اند، دقت بیشتری به عمل آورد. به هر حال این به آن معنی نیست که اشیایی که از مواد کانی تشکیل شده‌اند، کاملاً از زوال مصونیت دارند. مواد کانی هم می‌پوسند، منتها به میزان کمتری نسبت به مواد آلی. مواد کانی مثل سنگ و فلز ممکن است تحت تأثیر آب و هوا خرد شده، یا در اثر بی دقتی در حمل و نقل و یا انباشتن ساییده یا ورقه شوند.

عوامل نابودی

بعضی از عوامل، اثری مخرب بر اشیاء دارند. در اینجا تنها اشیاء موزه‌ها، کتابخانه‌ها و بایگانیها مورد بررسی قرار می‌گیرند.

نگهداری اشیاء در هوای آزاد نیاز به اقداماتی غیر از آنچه برای نگهداری اشیاء در داخل ساختمان به عمل می‌آید، دارد. برای نگهداری اشیاء در هوای آزاد باید عواملی مثل باران، نور مستقیم خورشید و حرارت ناشی از آن و طوفانهای گرد و خاک را در نظر گرفت. این عوامل در ساختمان یک موزه وجود ندارند. با وجود این باید دانست که شبی فقط به صرف قرار گرفتن در ساختمان موزه، حفظ و حراست نشده است. عواملی وجود دارند که دائم بر اشیاء اثر می‌کنند و باعث از بین رفتن تدریجی ولی دائمی آنها، حتی در فضای بسته، می‌شوند. بعضی از عوامل نابودکننده اشیاء، طبیعی و بعضی ساخته دست بشر است. عوامل طبیعی اصلی عبارتند از:

- شرایط جوی و محیط زیست

- نور

- حشرات

- جانوران کوچک و میکروسکوپی، مثل قارچها

- آلودگیهای جوی

آسیبهایی که دست بشر به اشیاء وارد می‌کند متعدد و گوناگونند. بد جا به جا کردن اشیاء، غفلت و سهل انگاری، بد انبار کردن اشیاء، حوادث یا آتش سوزی، از عادی ترین این آسیبها به شمار می‌روند. گاهی اتفاق می‌افتد که مجسمه‌های سنگی در اثر نقل و انتقال می‌شکنند، چرا که مسئول بسته بندی اشیاء به اندازه کافی از پوشال و مواد قابل ارتجاع برای بسته بندی آنها استفاده نکرده است. گاهی هم منسوجات در محل تاخوردگی پاره می‌شوند، چون به همان شکل تازده انبار شده اند. با درست جا به جا کردن اشیاء و استفاده از مواد لازم برای بسته بندی و انبار آنها می‌توان از اینگونه آسیبهای فیزیکی جلوگیری کرد.

از طرف دیگر، موادی در اشیاء وجود دارند که خود باعث زوال تدریجی شیئی می‌شوند؛ از آن جمله می‌توان وجود نمک در سنگ و اسید در کاغذ را نام برد.

در این کتاب ابتدا به عوامل طبیعی نابودکننده اشیاء موزه از قبیل شرایط جوی، نور، حشرات، موجودات میکروسکوپی، گرد و غبار و آلودگیهای جوی و بعضی از روشهای جلوگیری یا حداقل کاهش اثرات مخرب اشاره می‌شود؛ سپس مبحث جا به جا کردن اشیاء، خطرهای ناشی از نقل و انتقال و اقدامهای احتیاطی لازم می‌آید؛ آنگاه توضیحات مربوط به مواد اصلی اشیاء موزه‌ای در آسیای جنوبی و جنوب شرقی، طبیعت، عیوب و عوامل مضر که در آنها وجود دارد، یا پیشنهادهایی در مورد چگونگی حفظ و نگهداری آنها، هر یک به ترتیب خواهد آمد.

حشرات و اشیاء موزه‌ای

حشرات از خطرناکترین دشمنان اشیاء موزه‌ای متشکل از مواد آلی هستند. خسارات اشیاء موزه‌ای توسط حشرات، آن اندازه است که گاه به نظر می‌رسد موزه‌داران هیچ‌گونه اقدامی برای کنترل حشرات نکرده‌اند، یا اقدامات احتیاطی آنها کافی نبوده است. اقدامات ساده نظافت کامل و استفاده از حشره‌کشهای مؤثر، اشیاء موزه‌ای را از حمله حشرات حفظ می‌کنند. پیشرفتهایی که اخیراً در زمینه حشره‌شناسی شده، مواد شیمیایی زیادی را در اختیار موزه‌داران گذاشته، که می‌توانند به راحتی و بی‌خطر، برای کنترل و از بین بردن حشرات از آنها استفاده کنند.

از آنجا که رشد حشرات در هوای مرطوب و گرم بیشتر است، تهدید حشرات در نواحی گرمسیر بسیار بیشتر از مناطقی است که آب‌وهوای معتدل دارند. بنابراین موزه‌دار موزه‌های آسیای جنوبی یا جنوب شرقی باید بیشتر از موزه‌دار کشورهای اروپایی در این مورد آگاه و گوش به زنگ باشد.

اصول کلی مقابله با حشرات

نقشه ساختمان هر موزه و مصالحی که در آن به کار رفته نقش مهمی در جلوگیری از حمله حشرات دارد. باید تا آنجا که ممکن است از مصالح و مواد ضد حشره، مثل فولاد، در ساختن بنای موزه استفاده شود. باید کاری کرد که همه الوارها در مقابل حشرات خصوصاً موربانه‌ها مقاوم باشند. از آنجا که رطوبت زیاد باعث رشد حشرات می‌شود، تهویه مطبوع و کنترل آب‌وهوا در موزه‌ها، مهمترین وسیله مبارزه با حشرات است. به هر حال همانطور که قبلاً اشاره شد، همه موزه‌های این منطقه بودجه کافی برای استفاده از سیستم تهویه هوا ندارند. بنابراین باید برای مبارزه با حشرات روشهای دیگری به کار برد که استفاده از مواد شیمیایی یکی از بهترین آنهاست.

مقابله با حشرات به وسیله مواد شیمیایی

بسیاری از مواد شیمیایی که به عنوان حشره‌کش از آنها نام می‌برند، حشرات را می‌کشند و بسیاری دیگر حشرات را تنها دفع می‌کنند و دافع حشرات نام دارند. حشره‌کشها انواع مختلفی دارند، اما در موزه، که حفظ رنگ اشیاء و دوام آنها، سلامت مردم و سهولت استفاده مطرح است، نمی‌توان هر حشره‌کشی را به کار برد. حشره‌کش مناسب برای موزه‌ها باید ویژگیهای زیر را دارا باشد:

(الف) خود دارو یا حلال آن، اثر رنگ، روی اشیاء نگذارد.

(ب) هیچ ضرری برای خصوصیات شیمیایی و دوام اشیاء نداشته باشد.

(ج) مسموم‌کننده و محرک نباشد.

به دو طریق می‌توان از حشره‌کشها برای حفظ اشیاء موزه‌ای استفاده کرد:

(الف) به صورت بخار

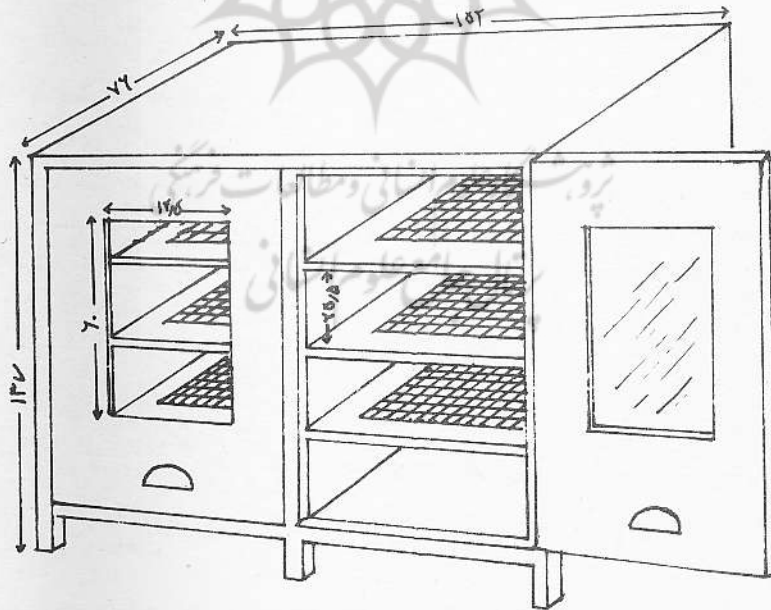
(ب) به صورت محلول

استفاده از حشره‌کشها به صورت بخار

بعضی از مواد شیمیایی در درجه حرارت متوسط بخار شده و گازهایی تولید می‌کنند که نابودکننده حشراتند. به عنوان مثال می‌توان از بازادی کلروبنزن، بی‌سولفید کربن، تتراکلرور

کربن و برسموتیل نام برد. اگر شیئی را که حشرات به آن حمله کرده‌اند، مدتی در فضایی که بخار حشره‌کش در آنجا پراکنده است قرار دهیم، تمام حشرات آن کشته می‌شوند. بنابراین روش بخار برای از بین بردن حشرات بسیار مؤثر است. کشتن حشرات با بخار حشره‌کش، روش سریع و در عین حال بی‌خطری برای اشیاء است. در صورت لزوم باید تمام اشیائی را که مواد آلی در ساختمان‌شان به کار رفته است، قبل از افزودن به مجموعه موزه‌ها با مواد حشره‌کش بخور داد. این نکته مخصوصاً در مورد نمونه‌های مربوط به مردم‌شناسی و تاریخ طبیعی باید رعایت شود. در موزه‌هایی که مجموعه‌های کامل و بزرگی دارند، وجود یک اتاق بخور لازم است. اتاق بخور، اتاق بی‌متفدی است که اشیاء در آنجا روی قفسه‌ها یا چرخهای مخصوص قرار می‌گیرند. سپس گاز از بیرون وارد اتاق شده، یا حشره‌کش به صورت جامد یا مایع در ظرفهای مناسب در اتاق گذاشته می‌شود. در صورت عدم وجود اتاق بخور می‌توان از واحدهای کوچکی به نام اتاقکهای بخور (تصویر شماره ۱) استفاده کرد. این اتاقکها از چوب یا فلز، در دو یا سه طبقه ساخته شده، درهای کاملاً مسدودشونده‌ای دارند. برای بخوردادن ساده اشیاء کوچک، این اتاقکها کافی و مناسبند.

برخی بخورهای پیشنهاد شده عبارتند از: گاز سیانور هیدروژن، بی‌سولفور کربن، تتراکلور کربن، برومور متیل و پارادی کلروبنزن. از آنجا که اکثر گازها شدیداً سمی هستند، باید در یک آزمایشگاه مخصوص مجهز مورد استفاده قرار گیرند. موزه‌دار می‌تواند پارادی کلروبنزن را برای بخور اشیاء مورد استفاده قرار دهد به شرط آنکه جانب احتیاط را رعایت کند. روش بخوردادن اگر چه سریع صورت می‌گیرد ولی یک اشکال مهم دارد و آن این که اثر پایداری ندارد و باید هر چند وقت یک‌بار تکرار شود. به این ترتیب استفاده از حشره‌کشهای محلول دوام بیشتری دارد.

تصویر شماره ۱ - طرح اتاقک بخور

حشره کشهای مایع

از حشره کشها می‌توان به صورت محلول هم استفاده کرد، اما نخست باید اطمینان حاصل شود که ماده حشره کش و حلال آن به جنس شیعی موزه‌ای آسیبی وارد نمی‌کند. از حشره کشهای محلول می‌توان به صورت اسپری یا برس استفاده کرد. در مورد اشیاء چوبی می‌توان محلول حشره کش را با سرنگک به سوراخی که حشره در چوب ایجاد کرده، تزریق کرد. حشره کشهای محلول را نباید در مورد نسخه‌های خطی، تابلوهای نقاشی و پارچه به کاربرد، چون ممکنست لکه‌هایی روی آنها باقی بماند. حشره کشهای مایعی که د.د.ت. گامکسان، کلرور مرکوریک، پنتاکلروفنل و نمکهای سدیم در آنها وجود دارد برای از بین بردن حشرات بسیار مناسبند.

حشره‌زدایی محوطه انبار

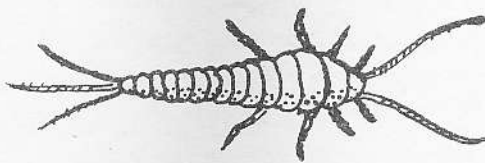
شاید همیشه امکان استفاده از حشره کشهای جامد در مورد اشیاء موزه‌ای نباشد، بنابراین باید به تمام گنج‌ها، کسوها، قفسه‌ها و دیوارها محلولهای حشره کش زد. علاوه بر آن می‌توان حشره کشهایی را که به صورت پودر هستند، مثل د.د.ت. روی قفسه‌ها پاشید و به این ترتیب حشرات را از بین برد. حشره کشهایی مثل پارادی کلروبنزن که به صورت بخار مورد استفاده قرار می‌گیرند، باید همیشه با کتابها و پارچه‌ها، مخصوصاً پارچه‌های پشمی، در انبار باشند. گلوله‌ها و تکه‌های نفتالین هم مواد مناسبی برای دفع حشرات هستند.

بعضی از انواع مهم حشرات

از انواع حشراتی که در مناطق گرمسیری به اشیاء موزه‌ای آسیب می‌رسانند، می‌توان تی‌سانورا، ارتیترا (جیرجیرک، ملخ)، سوسک حمام، مورخانه، شپش کتاب و انواع مختلف بید و سوسک را نام برد. هر یک از حشرات نامبرده ویژگیهای خود را دارند، بنابراین لازم است هر یک از آنها را به طور جداگانه مورد مطالعه قرار داد. در اینجا تنها راجع به حشرات معمولی و مهمی که به اشیاء موزه‌ای آسیب می‌رسانند، توضیحاتی داده می‌شود.

تی‌سانورا

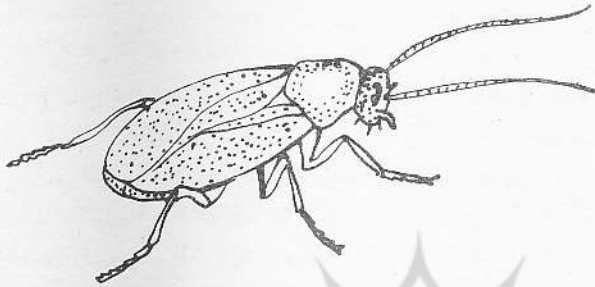
معمولی‌ترین نوع این حشره به نام «ماهی نقره‌ای» (تصویر شماره ۲) شناخته شده است که بین ۸ تا ۱۰ میلیمتر قد و رنگی نقره‌ای متمایل به خاکستری دارد. معمولاً در محل‌های تاریک که رطوبت هوا بالای ۵۰٪ است زندگی و بین ۲ تا ۳ سال عمر می‌کند. این حشره معمولاً از کاغذ، خمیر، چوب مخصوص کاغذسازی، گرد سریش و ژلاتین عکاسی تغذیه می‌کند. برای مبارزه با این حشره باید گرد سریش را که برای تعمیر و چسباندن تابلوهای نقاشی و نسخه‌های خطی به کار می‌رود به پنتاکسید آرسنیک آغشته کرد. نظافت دائمی نقاشیهای روی کاغذ، نسخه‌های خطی، اسناد، کسوها و جعبه‌آینه‌ها بهترین راه کنترل و مبارزه با ماهی نقره‌ای است.

تصویر شماره ۲ - ماهی نقره‌ای

سوسک حمام

سوسک حمام (تصویر شماره ۳) در تمام مناطق گرمسیری وجود دارد. این حشره جانوری همه چیزخوار است و به همه منابع فرهنگی مخصوصاً نسخه‌های خطی، منسوجات، کتابها، روزنامه‌ها، چرم، برگهای نخل و نمونه‌های مربوط به مردم‌شناسی و تاریخ طبیعی صدمه می‌زند. سوسکهای حمام علاقه‌ای خاص به چسبی دارند که در صحافی کتابها به کار می‌رود. عمر طولانی دارند و شبها فعال‌ترند. برای از بین بردن این سوسکها از حشره‌کشهای مختلفی مثل کلردین، پیرترم، د.د.ت و فلورور سدیم در موزه استفاده می‌شود.

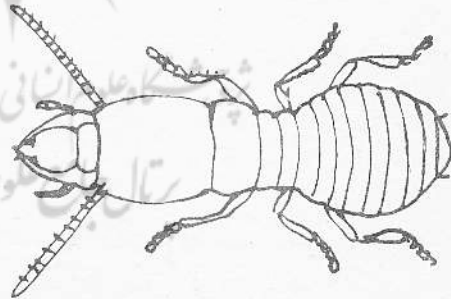

تصویر شماره ۳ - سوسک حمام

موریانه (مورچه سفید)

موریانه یا مورچه سفید خطر بزرگی برای اشیاء چوبی ، مخصوصاً در کشورهای گرمسیری به شمار می‌رود (تصویر شماره ۴) به عنوان غذا از چوب و دیگر مواد ساخته شده از سلولز استفاده می‌کند. موریانه‌ها به مواد آلی مثل چرم، کاغذ و منسوجات هم آسیب می‌رسانند و از آنجا که بسیار فراوان و مخربند توضیحات بیشتری در مورد آنها داده می‌شود.

تصویر شماره ۴ - موریانه

به طور کلی دو نوع موریانه وجود دارد. موریانه‌هایی که در چوب خشک زندگی می‌کنند و موریانه‌هایی که زیرزمین لانه می‌سازند. موریانه‌های زیرزمینی، دائمآدر تماس با خاک هستند، در حالی که موریانه‌های نوع دیگر در چوب و کاملاً جدا از خاک زندگی می‌کنند. در مناطق گرمسیری مثل هندوستان، تایلند، برمه، اندونزی و سریلانکا موریانه‌های زیرزمینی خسارت‌های زیادی به ساختمانها وارد می‌آورند. این حشرات به صورت گروهی، درون زمین زندگی می‌کنند و از طریق تونلهای خاکی به تمام قسمتهای ساختمان راه پیدا می‌کنند. در طی این مراحل موریانه‌ها به کمی رطوبت هم نیاز دارند. مؤثرترین راه برای مبارزه با موریانه‌ها اقدام به پیشگیری، قبل از ساختن یک بناست. اقدامهای احتیاطی اولیه عبارتند از:

تمیز کردن زمین بنا

تمام محوطه زمین ساختمان و اطراف آن باید از ریشه‌های گیاهان، چوبهای خشک و مواد آلی دیگر کاملاً تمیز شوند و اگر لانه موریانه‌ای دیده شد، به کمک حشره کشهای مؤثر نابود شود. بهترین مواد شیمیایی برای این کار عبارتند از:

۱ - ۵٪ د.د.ت.

۲ - $\frac{1}{4}$ ٪ ب.هاش.ث.

۳ - $\frac{1}{4}$ ٪ دیلدترین^۱

۴ - $\frac{1}{4}$ ٪ آلدترین^۲

ضد عفونی کردن زمین

وقتی زمین ساختمان کاملاً تمیز شد، حشره‌زدایی کامل سطح آن، قدم مؤثری در راه مبارزه با موریانه‌هاست. با این عمل یک مانع شیمیایی بین خاک و ساختمان ایجاد می‌شود. مواد شیمیایی زیر به صورت امولسیون (شناور) در آب برای این کار مناسبند.

۱ - دیلدترین $\frac{1}{4}$ ٪

۲ - آلدترین $\frac{1}{4}$ ٪

۳ - هپتا کلر^۳ $\frac{1}{4}$ ٪

۴ - کلرودین^۴ ۱٪

بیشتر این مواد تبخیر نمی‌شوند و در نتیجه از بین نمی‌روند و از طرفی چون در آب حل نمی‌شوند، آبهای زیرزمینی هم نمی‌توانند آنها را جذب کنند.

موانع فیزیکی

قراردادن یک صفحه به عنوان مانع، بین زمین و ساختمان، از ورود موریانه‌ها کاملاً جلوگیری می‌کند. اگر بتون فشرده یا مواد محکم دیگری در پی ساختمان به کار رود موریانه‌ها نمی‌توانند نفوذ کنند. تنها از طریق سوراخها و شکافهاست که موریانه‌ها به ساختمان نفوذ می‌کنند.

صفحه ضد موریانه فلزی نیز برای کنترل موریانه‌ها به کار می‌رود. این صفحه‌ها از مس یا آهن گالوانیزه‌اند که روی دیوارهای پی، ته ستونها و پای دیوارها قرار می‌گیرند. تمام پیوندها و شکافهای این صفحه‌ها باید خوب لحیم شوند.

ضد عفونی کردن ساختمان

در مورد ساختمانهایی که قبل از ساختن آن پیشگیری به عمل نیامده، لازم است اقداماتی انجام شود. نخستین قدم، بررسی تمام ساختمان و آگاهی از بودن یا نبودن موریانه است. بررسی زیرزمین و طبقه هم کف، ریشه‌های ورود موریانه را مشخص می‌کند. قسمتهای نمناک ساختمان بیشتر مورد توجه موریانه‌هاست. پس از بررسی، در صورت وجود موریانه، باید فوراً آنها را نابود کرد و تمام اثرات تونلهای موجود را از بین برد تا احتمال رشد دوباره

1- Dieldrin 2- Aldrin 3- Heptachlor 4- Chlorodane

نباشد. زمین‌های خالی اطراف و مجاور ساختمان را باید با مواد شیمیایی که قبلاً نام برده شده، سمپاشی کرد. سطح بیرونی ساختمان را هم باید با امولسیون، ۱۰ لیتر برای هر متر مربع، کاملاً سمپاشی کرد. ضمناً باید دور تا دور ساختمان گودالهایی به عمق ۱۰ سانتی متر حفر و آن را با مخلوطی از خاک و نیمی از محلول حشره کش پر کرد. نیز باید سوراخهایی به عمق ۱۰ سانتی متر در نزدیک ساختمان تعبیه کرد و نیمی از ماده حشره کش را در آن ریخت. حشره کشها باید در شکافها، در نقطه اتصال دیوار و کف و منافذ کف ساختمان تزریق شود. موریانه‌ها گاه به قسمتهای چوبی داخل ساختمان حمله می‌کنند. در این صورت کلیه کارهای چوبی که به وسیله موریانه از بین رفته، باید تعویض و قسمتهای باقیمانده به محلولهای حشره کش آغشته شود.

اشیایی که موریانه‌ها در آن نفوذ کرده‌اند باید از بقیه اشیاء جدا شده، تمیز و ضد عفونی شوند. اگر محل عبور یا تونل موریانه‌ای روی دیواری دیده شد، آن قسمت پس از ضد عفونی تراشیده و جدا شود، در غیر این صورت ممکن است موریانه‌ها به قسمتهای اطراف هم نفوذ کنند.

شپش کتاب^۵

این دسته حشرات بیشتر در کتابخانه‌ها و یا در محل نگهداری گیاهان خشک و موزه‌ها فعال هستند. بیشتر این حشرات کوچک، دارای بالهای کامل و بعضی از آنها بدون بال هستند و اگر پیشگیری نشوند به کتابها و تابلوهایی که از حشرات خشک شده درست شده‌اند آسیب می‌رسانند.

خسارات شپش کتاب با نظافت دائمی اشیاء و نسخه‌های خطی و گردگیری قفسه‌ها، کمدها و کسوهایی که اشیاء در آنها قرار دارند قابل پیشگیری است. پارادی کلروبنزن و نفتالین در مبارزه با این حشره مؤثرند. پودر د.د.ت. یا امولسیون هم که روی قفسه‌ها پاشیده می‌شود، وسیله خوبی برای مبارزه با آنهاست، ولی چون نمی‌توان از این مواد در قفسه‌های باز استفاده کرد، توصیه می‌شود در قفسه‌های بسته به کار روند.

بید

بید دشمن خطرناکی برای پارچه و لباس است. از وجود بیدها ممکن است تا موقعی که کاملاً به منسوجات و لباسها آسیب نزنند و حشرات بالدار پیدا نشده‌اند با خبر نشویم. بید پس از سال درآوردن دیگر نمی‌تواند چندان خسارتی به پارچه‌ها بزند چون نمی‌تواند تغذیه کند. در این مرحله بید فقط تخم‌ریزی می‌کند و از این نظر خطرناک است. بیشترین خطر را حشرات نوزادی که از تخم بیرون می‌آیند ایجاد می‌کنند که باولع زیاد هر چیزی مخصوصاً سواد پروتئین دار مثل پارچه‌های پشمی، چرم و خز را می‌خورند.

به محض با خبر شدن از وجود بیدها باید اقدامهای لازم را برای نابودی آنها به عمل آورد. برای مبارزه با بید روشهای خاصی وجود دارد که طبیعتاً بستگی به نوع موادی دارد که قرار است در مقابل بید از آنها محافظت شود. سوادى راکه بید به آنها صدمه می‌زند می‌توان به ترتیب زیر گروه‌بندی کرد:

۱ - محصولات پشمی، سواد سویی، خزها

۲ - ائانیه شامل مواد پشمی

۳ - فرشها

نوع ماده هر چه باشد، نخستین قدم برای مبارزه با بید، تمیز کردن اشیاء قبل از انبار کردن است. برای این کار می‌توان از برس یا جاروبرقی با دهانه مسطح استفاده کرد. بهتر است چنین اشیاء مستعدی را قبل از انبار کردن، با موادی که قبلاً ذکر شد بخورداد وضد عفونی کرد.

پارادی کلروبنزن و نفتالین سموم خوبی برای دفع بیدها هستند. نفتالین ماده‌ای ارزان قیمت است و به صورت گلوله‌های کوچک یا ورقه یافت می‌شود. پارادی کلروبنزن بسیار مؤثرتر از نفتالین ولی فرارتر است. برای اینکه بخار این مواد از شکاف قفسه‌ها و کمدها خارج نشود و هدر نرود، باید شکافها و درزها را با نوار چسب مسدود کرد.

محلول مؤثری مثل پنتا کلرو فیل ۱٪ در الکل نیز، گاهی به صورت اسپری یا به کمک برس برای ضد بید کردن پارچه‌ها به آنها زده می‌شود، اما بهتر است در مورد اشیاء سوزهای این روش به کار نرود، چرا که پاشیدن سموم به پارچه‌ها و مواد پشمی، باعث تروخشک شدن پارچه‌ها و در نتیجه ضعیف شدن آنها می‌شود.

اثاثیه و مبلمان ساختمان که در آن مواد پشمی به کار رفته، محل خوبی برای پرورش بیدهاست، به خصوص وقتی که مبلمان برای مدتی جا به جا و هوا داده نشود. بنابراین بدنیست هر چند وقت یکبار اثاثیه و مبلمان جا به جا و با جاروبرقی یا برس گوشه و کنار آنها تمیز شود. فرشها وقتی آویزان یا گسترده‌اند، کمتر از وقتی که لوله شده نگهداری می‌شوند، در معرض حمله بید و حشره‌های دیگرند. با وجود این ممکن است فرشها حتی موقعی که به نمایش گذاشته شده‌اند، مورد حمله بیدها قرار گیرند. بنابراین باید هر چند وقت یکبار، حداقل هر سه ماه یک بار با برس یا جاروبرقی تمیز شوند. وقتی هم که لوله شده، در انبار نگهداری می‌شوند، باید در کیسه‌های پلیتن پیچیده شوند و تکه‌های نفتالین لابه لایشان قرار گیرد.

نوع دیگر از حشرات، حشره‌ای است که در اثاثیه و اشیایی که از چوب بامبو ساخته شده‌اند سوراخهایی ایجاد می‌کند. پودری که این حشره از سوراخها بیرون می‌ریزد بیابانگر شروع فعالیت آن است. برای مبارزه با این حشره از حشره کشهای محلول استفاده می‌کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال مجله علوم انسانی